

Županijska palača, urušeno pročelje, 1998. god. (foto: Milan Drmić)
County Palace, caved-in front, 1998 (photo by Milan Drmić)

Đurđica Cvitanović

Institut za povijest umjetnosti – vanjski suradnik

Palača Srijemske županije u Vukovaru

Izvorni znanstveni rad – Original scientific paper

predan 30. 11. 1998.

Sažetak

Povijesni izvori o palači Srijemske županije u Vukovaru koja je razorena napadima Jugoslavenske armije na grad 1991. god. nalaze se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, fond »Consilium Regium Croaticum« (CRC, 123 ex D / 1774. god.). U spisima o gradnji palače, uz prateće dopise koji objašnjavaju tijek gradnje, nalazi se i projekt fortifikacijskoga graditelja Josepha Hatzingera s predračunima koje je odobrila kraljica Marija Terezija, to jest Kraljevski savjet. Spisi Hrvatskog kraljevskog vijeća potvrđuju da je taj nacrt bio odobren i izveden. Gradnja je trajala od 1770. do 1773. god, kada je palača već funkcionirala i u njoj se uredovalo. Nakon potrebne usporedbe s promjenama koje su nastale tijekom stoljeća i organizaciji unutrašnjeg prostora kao i osiromašenju njenog pročelja koje je bilo bogato ukrašeno, a prema uvjetima Konzervatorskog odjela Osijek – Uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine, obnovit će se taj spomenik kulture vrlo značajan za grad Vukovar. U studiji uz opis izvornog izgleda palače prema autentičnom i izvedenom projektu protumačena je i prateća tekstualna dokumentacija počevši od 1768. do 1774. godine.

Podaci o reprezentativnim palačama i graditeljstvu u Vukovaru nedostatni su, što će pridonijeti poteškoće u njihovoj obnovi nakon stradanja u Domovinskom ratu. Obnova iskazuje što vjerniju rekonstrukciju razorenog tkiva i konzervaciju postojećeg tkiva onih građevina koje će kao *spomenička baština* vratiti identitet gradu, a koji je potreban da se sačuva povijesna memorija i ljepota grada smještena nad Dunavom. Bitno je vratiti baroknu sliku gradu koja je prevladavala u povijesnoj jezgri starog Vukovara a i one bitne građevine historizma koje svjedoče o razvoju grada. Doduše, postoje fotografije i slikani motivi te poneke arhitektonske snimke, pa i temelji nad kojima strše ostaci vrijednih građevina o kojima ovisi cjelokupna ambijentalna vrijednost. Ali dvadesetak je presudnih građevina javne namjene i građanskih kuća plemenite stilske ljepote koje su gradogradnju Vukovara činile posebnom i iznimno vrijednom. Premda nije sustavno topografski istraživao kao brojni gradovi sjeverne Hrvatske, Vukovar je ponos otpora našeg naroda u bitkama za samostalnost. Vukovar je hrvatska Varšava, pa je svaki trud i ulaganje u rekonstrukciju urbane povijesne jezgre ne samo opravdan već i nužan. Stoga nije začudno da su se sve županije naše hrvatske države obvezale pomoći u obnovi bar po jednog javnog ili monumentalnog objekta. Da bi obnova bila uspješna, dužni smo što više pridonijeti u istraživanju i na vrijeme ponuditi pomoć u stilskoj obnovi slike grada nakon katastrofe, pogotovo »gradu heroju«.

Vukovar je bio u programu istraživanja povijesnih jezgri, jer privučeni njegovom romantičnom ljepotom povjesničari umjetnosti i arhitekti konzervatori nisu bili ravnodušni prema posebnostima njegove povijesne jezgre. Planirano je bilo uvrstiti ga u *program umjetničke topografije Hrvatske*. Solidne znanstvene i stručne studije dosad su već obuhvaćene u programima *Instituta za povijest umjetnosti* i *Konzervatorskih odjela Uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine* Ministarstva kulture. Topografski pregledi gradova i širih okružja u zaštiti, objavljeni kao knjige ili studije – dokazano je – razvijaju svijest o vrijednosti baštine u lokalnim sredinama.

Vrijeme obnove *Vukovara* nekima se čini dalekom budućnosti, ali stvarnost zahtijeva užurbani rad. Vraćanje stanovništva ne može se svesti samo na krov nad glavom i ekonomsku sigurnost. Zahtjevi za kulturom su u građana *Vukovara* koji su voljeli svoj grad i uživali u njemu mnogo dublji. Stoga su palače, muzeji, galerije, knjižnice i crkve obilježja itekako bitna za svakidašnji život stanovništva grada koji ima tradiciju. Prema tome nije svejedno da nekadašnja *palača Županije*, koja je prije rata služila za sjedište općine (ali tada je ona već bila ispod svoje izvorne vrijednosti), kao i buduća zgrada i sjedište *županije*, mora odisati svojom *starom otmjenošću*. U kvalifikaciji ratnih šteta ta je činjenica već uzeta u obzir jer se temeljila na izvornim podacima i projektima iz arhivske građe.

Vrlo zahtjevna palača *županijskog doma* Srijemske županije, kako se u spisima i prijepisci s *kraljicom* i *dvorom Marije Terezije* nazivala, zaslužuje najpomniju pažnju prilikom obnove. To nije tek funkcionalna administrativna zgrada nego rokoko-palača marija-terezijanskog bečkog stila, pa se zahtijeva povratiti joj stari sjaj.

Županijska palača, zapadno krilo i dvorišni rizalit (foto: Davorin Stepinac)
County Palace, west wing and courtyard projection (photo: Davorin Stepinac)

Povjesničari *Vukovara* koristili su se redom u svojim studijama knjigom putopisa **Fridricha von Taubea** *Historische und Geographische Beschreibung des Königliches Slavonien und Herzegthums Syrmien* (Leipzig, 1777). Premda su opisi toga očevidca kadšto i pretjerani, oni su ipak blizu istine. Taubeovim podacima služio se i **o. Placidio Belavić** u *Crticama iz prošlosti Vukovara*. Suvremeni pisci s nostalgijom pišu o Vukovaru, uličicama i životu toga grada nekad punog života i impresionističke ljepote. Tu je atmosferu činila cjelina, skupnost malih svakodnevnih i velikih vrijednosti. *Dilema – da li graditi novo, ili vratiti gradu povijesnu memoriju* nema temelja, jer grad koji treba dići iz pepela simbol je i spomenik kome treba vratiti prijatnu atmosferu.

Palača *Srijemske županije* bila je dovršena i u funkciji 1773. godine. *Srijemska županija* osnovana je 1745. god., sjedište joj je bilo u starijoj zgradi. Do tada je u novom Vukovaru bio podignut dvor grofa *Anzelma Kazimira Eltza*, dovršen 25. travnja 1749. u baroknom stilu. Prepiska s Dvorom o gradnji nove županijske zgrade počela je u vrijeme srijemskog župana grofa *Marka Pejačevića*, koji je uređivao u staroj zgradi, sinještenoj u dvorištu kasnije novosagrađene palače, a u njoj je bio i zatvor i kapelica. Palača je bila dovršena za grofa *Kazimira Eltza*, koji je bio ustoličen za srijemskog župana 16. rujna 1771. god.

U *Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu* pohranjeni su spisi *Hrvatskog kraljevskog vijeća* (Consilium Regium Croaticum). U kutiji 156.C.R.C. – sačuvani su spisi iz kojih saznajemo pouzdane podatke o gradnji palače, uz nacрте, pod naslovom *Syrmien erichten neu Comitats Hauses*.

Godine 1768, 25. travnja *Marija Terezija*, rimska carica, udovica, apostolska kraljica Ugarske, Češke, Trojedine Kraljevi-

ne, Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, nadvojvotkinja Austrije u Beču itd., poslala je vlastoručno potpisano pismo koje su supotpisali grof *Franjo Esterhazy* i službenik dvorske kancelarije *Josip Jablanzy*. U pismu su date upute za gradnju županijske zgrade, koje glase:

*Časni, velečasni i prečasni, uzoriti i ponovno uzoriti plemeni-
 ti naši vjernici (podanici). Milostivo smo primili i Vašu drugu
 poslanu delegaciju o željenoj gradnji Županijskog Doma,
 dana 6. ovog mjeseca kako je dolje rečeno. Kao u prethod-
 nom poglavlju što se tiče namjeravane gradnje da se pripremi
 teren (zemljište), da ne bi slijedila nakon naše odluke, tolika
 razmišljanja, smatrali smo da je nužno da Vam napišemo:*

*– Što se tiče potrebnog materijala kao što je vapno, drvo i
 opeka, da se sve ipak štedljivo pripravi i dovede, pa da ipak
 ne bude sva Vaša pažnja usmjerena na to, da ne bi svi prinosi-
 nici koji daju određeno radno vrijeme kada trebaju obra-
 đivati svoja polja i nek se u to vrijeme poštede.*

*U ostalom Vama naša Carsko-kraljevska milost ostaje blago
 i milostivo sklona.*

Dopis dokazuje da *Marija Terezija* znalački i pragmatički upućuje svoje podanike kako je važna organizacija rada i sređivanje gradilišta poradi štednje, a da se pri tom mora paziti na manuelne radnike, seljake kako ne bi ostali bez ljetine. Iz tog dopisa saznajemo da je *Marija Terezija* već ranije pristala na gradnju Županijske palače prema planu koji je primila od delegacije. Kraljica zahtijeva racionalizaciju troškova i osmišljeni program gradnje.

Generalna kongregacija, koja je u Iloku zasjedala 17. prosinca 1769., na temelju Carsko-kraljevske rezolucije o gradnji Županijskog doma u *Vukovaru*, sklopila je ugovor s *Jose-*

Županijska palača, dvorišni rizalit i istočno krilo (foto: Davorin Stepinac)
County Palace, courtyard projection and east wing (photo: Davorin Stepinac)

*Maria Theresia Dei Gratia Romanorum Imperatrix Vi-
dua, ac Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia, Sclavoniaeque
Et c. Regina Apostolica, Archi-Dux Austriae Et c.*

*Reverendi, Honorabiles, Spectabiles, ac Magnifici, Magnifici item, Exce-
lli, et Nobiliores fideles Nobis dilecti! Ultionem quoque demissam
Representationem Vestram circa desideratam Domus Comitatus ecclesia-
tionem sub die 6to mensis Septembris istius submissam clementer
accepimus. Quae in partem antiquam quae ipsam praeterea Domus secun-
dam submissam Reformationem mechanicam structuram subversantemque
nefors ceteris Reflexionibus benigna Resolutio nostra Subsignatur, Vobis
clementer reverendum esse dicimus: quatenus interea quidem requisi-
ta Materialia, utpote Calcem, Ligna, et Tegulae, omni tamem cum parvime-
ria comparari, et consuevi facere, nihilominus tamen omni attentione et
intenti esse debetis, ne ipsi contribuentibus modica Campesivum et
borum tempore hac ratione ab incumbentibus sibi Laboribus impedi-
antur, et remorentur. In reliquis Vobis Grahae Nostrae Celsitudo Regia
benigne propensio manemus Datum in Archi-Ducali Civitate Nostra
Vienna Austriae die vigesima quinta Aprilis. Anno Domini millesimo
Septingentesimo sexagesimo octavo.*

Maria Theresia

Comes Franciscus Cserhazy

Josephus Jablaneczy

Pismo Marije Terezije iz 1768. god.
Maria Theresa's letter from 1768

phom Hatzingerom, fortifikacijskim poduzetnikom. Za gradnju Županijskog doma odobren je iznos od 15.000 forinti, suma koja ne smije biti prekoračena. Poduzetnik je, prema zahtjevima, predao predračun po kojemu je ustanovio da će, unatoč štednji, snositi veliku štetu jer, odgovorivši na zahtjeve gradnje, prema njegovom planu predračun je iznosio 15.517 forinti i 58 krajcara. Takvo prekoračenje predračuna nastalo je stoga što nije mogao nabaviti 1000 komada opeke za 5 forinti i 3 krajcara po komadu. Opeka se mogla nabaviti po cijeni od 6 forinti. Zbog toga su deputati odlučili da će Županija naručiti 1.500 opeka, a graditelj će uz dogovorene uvjete sagraditi Županijski dom i dovršiti ga. Odlučeno je da se, k tome, osigura i potrebna seljačka tlaka (radna snaga), dovoz drva i pijeska, koje će nabaviti i osigurati Županija.

Ugovor sročan na njemačkom jeziku potpisali su u Vukovaru 26. ožujka 1770. graditelj *Joseph Hatzinger* i članovi Komisije, deputati: *Michael Cseh*, *Jonas Nozdroviczky*, bilježnik Srijemske županije i *Emericus Koczó*, županijski prisjednik Sudbenog stola.

Tekst je ispisan ispod predračuna sa specifikacijama graditelja *Josepha Hatzingera*. Deputati su potpisani na lijevoj strani spisa a graditelj na desnoj strani.

Zidarski majstor *Johann Michael Weichmann* je za usklađenje građe podigao štalu pokraj stare zgrade Županije. Troškovi za to skladište iznosili su 1.933 forinte, 687 krajcara i 24 groša. Crijepove za krov trebalo je nabaviti u *Osiijeku* i prevesti na 28 kola, pa se računu moralo dodati 84 forinte. Vapno i građa dopremani su iz *Osijeka* na 50 kola. Troškovi zidarskih radova su ukupno iznosili 13.720 forinti i 7 groša. Drvo je dovezeno iz *Nuštra*. Radila su 934 radnika (*Hand-Robotther*) za nadnicu po 12 krajcara. Cigla je pre-

Županijska palača, detalj hodnika u prizemlju (foto: Milan Drnić)
County Palace, detail of a ground-floor corridor (photo by Milan Drnić)

vezena na 214 kola. Voda za gašenje vapna dopremana je na 10 kola. Podaci su zanimljivi za razumijevanje tijekom gradnje, organizacije rada i troškova u tom odgovornom građevinskom pothvatu koji nije smio prijeći odobrenu svotu. Odgovornom poduzetniku, projektantu, fortifikacijskom graditelju u radu je pomagao zidarski majstor. Uređenje gradilišta i dovoz građe te gradnja skladišta bila je dovršena 1770. g., sudeći po izvorima koji opisuju dovoz građe s prostora Srijemske županije.

U specifikaciji računa slijede bravarski, staklarski i pečarski računi. Za 15 vratiju bile su izvedene francuske brave i okovlja (»panti«); slijede dvojica okovana podrumaska masivna vrata sa četiri panta, dva zasuna i francuskim bravama, dvojica vrata za tavan s običnim bravama i pantima, te 5 tamničkih vratiju s jakim pantima. Bilo je izvedeno 50 prozorskih okvira sa čvrstim pantima. Glavna vrata veže (Hausthor) bila su opremljena potrebnim okovljem i bravom. Bilo je izvedeno 18 perforiranih rešetki od kovanog željeza za prozore prizemlja i 6 manjih običnih rešetki za vanjske prozore tamnice te, k tome, 13 komada ključeva.

U specifikaciji računa za stolarske radove pažnja se posvećuje uređenju *kongregacijske dvorane* s ukrasnim parketima za sobe na katu, gdje je velika dvorana imala velika dvokrilna vrata od tvrdog drva *kiparski izrezbarena*, a na zidovima oplatu od uzdužnih letava. Za cijeli prvi kat bilo je izvedeno 15 lijepo ukrašenih vrata, dvojica tavana i 4 za zahode. Slijedi 8 zatvorskih tamničkih vrata od hrastovine, debljine 3

»cola«, i 9 posebnih prozorskih okvira. Za *dvoranu* je bila podignuta velika zelena kaljeva peć, završena kupolom s kuglom, »Ausfastz«, a za ostale sobe 11 zelenih ukrašenih glaziranih peći te 13 običnih zelenih peći. Za vežu su također izvedena jedna jaka ulazna vrata. Izvedeno je 50 ustakljenih prozora.

Količina nabrojanih prozora, vratiju, opis opreme Županijskog doma bio je dostojan palače a mogao bi biti i uzorom za kvalitetu prilikom obnove reprezentativnih prostora.

F. Taube je nekoliko godina poslije gradnje Županijskog doma ukratko opisao reprezentativne palače Vukovara, osvrnuvši se na županijsku palaču koja je, zahvaljujući svom ukrašenom pročelju, bila najraskošnija među njima.

Marija Terezija se 1769. g. ponovno obratila podanicima *Srijemske županije* radi gradnje Županijskog doma koji se treba izvesti prema specifikacijama troškovnika i odobrenim nacrtima. To je pismo odgovor na obavijest koju je Srijemska županija poslala 21. srpnja 1768. Naglašava da se *Županijski dom* izgradi uz jasan uvjet, da se štedi i da se za njegovu gradnju, sa svime što je uz gradnju potrebno, ne smije prijeći suma od 15.000 florena. Ako ta suma bude prijedena, Magistrat treba pokriti dodatne troškove, to jest prihvatiti isplatu toga prekoračenja. Povjerava im i zapovijeda da ako po njevoj zapovijedi raznišljaju o gradnji *Županijskog doma*, tada je nužno da o napretku radova pošalju izvješće sa specifikacijom usred svake godine prema postojećem fondu. Obvezuje podanike i dužnost im je poslati opis radova s troškov-

Županijska palača, detalj prozora prvog kata s ostacima dekorativnih elemenata (foto: Milan Drmić)

County Palace, detail of a first-floor window with the remains of decorative elements (photo by Milan Drmić)

nikom. Njena Carsko-kraljevska milost ostaje im i dalje sklonna. Uz potpis Marije Terezije potpisani su ravnatelj Dvorske kancelarije *Josephus Jablanczy* i grof *Georg Fekete*.

Dano u nadvojvodskom gradu u austrijskom Beču 18. rujna 1769. Napominjem da se u spisima naglašava austrijski Beč, radi razlikovanja od Beča u Galiciji.

Iz specifikacijskog računa fortifikacijskog poduzetnika *Josepha Hatzingera* od 26. ožujka 1770. saznajemo da je dopuštena suma za troškove gradnje Županijskog doma bila prekoračena ali je grad Vukovar pristao nadoknaditi povećane troškove. Uz predračun je priložen i projekt s legendom pod naslovom: *Županijska kuća Srijemske županije*, datiran 1773. g. Pod projektom je potpisan vodeći graditelj i projektant *Joseph Hatzinger* a u računima se spominje i zidarski majstor »Maurmeister« *Johann Michael Weichmann*, koji je podigao šupu za skladište građevinskog materijala. Isti je majstor zacijelo bio voditelj gradnje uz nadzor graditelja *J. Hatzingera*.

Palača se tipološki i stilski po razvedenosti i prostornoj organizaciji ubraja u kasnobaroknu arhitekturu. Po ukrasima glavnog pročelja, detalja stubišta, načinu svodenja kata i rješenja stropne konstrukcije zrcalnog stropa na katu – to je marijaterzijanski bečki rokoko-stil. Blizak joj je primjer zagrebačka palača *Vojković-Oršić* u Matoševoj ulici na Gornjem gradu. Tlocrtno je trokrilna s prizemljem svodenim češkim tipom svodova – »Platzgewölbe«, sistemom pandantivnih svodova koji je kod nas u praksi nakon 1760. godine.

Handwritten document in German, likely a specification or estimate for the construction of the County Palace in Vukovar. It includes a large initial 'J' and several lines of cursive text.

Michael Cech
 von Populatus
 Simon Neudorffsky J. Celler
 Symonius Ch. Keller, von pariter
 deputatus.

Emericus Kozla von Ewaldm. H. Keller
 Altes Andria H. Keller, von Aquie
 Deputatus.

Joseph Hatzinger
 von Hatzinger

Zaključak specifikacije predračuna iz 1770. god.
 Conclusion of the stimate specification from 1770

Županijska palača, pogled na bočno i glavno pročelje u tijeku istraživanja (foto: Milan Drmić)
County Palace, view of the side facade and front during research (photo by Milan Drmić)

Manje su prostorije prizemlja svođene križno-bačvastim svodovima sa susvodnicama odsječenih uglova.

Svođeni podrum nije izveden pod čitavom palačom – pod desnim krilom je nešto kraći. Ulaz u podrumne je pod glavnim stubištem na kraju veže s dvorišne strane. Široka veža je u središnjoj osi a pod stubištem su ulazi za podrumne.

Široka svođena veža povezuje središnji dio palače. S desne strane veže u prizemlju bile su prostorije kaštelanova stana, »Castellanus Zimmer«, te soba s posebnim ulazom iz hodnika za stražare, »Panduren Zimmer«. Pokraj stražarske sobe bili su Gubernijski zatvori, orijentirani prema uskom hodniku, otkud je dopiralo svjetlo kroz prozore na bočnom krilu. Do kraja desnog krila su sobe za preslušavanje i torturu, »Tortur Zimmer«.

Krila povezuje svođeni hodnik rastvoren prema dvorištu širokim arkadama. S lijeve strane veže nalazila se soba blagajne, »Casa Zimmer«. Uz nju bila je velika prostorija Sudbenog stola i dvosobni stan s kuhinjom za blagajnika.

Na katu, kojemu se uspinje dvokrakim stubištem, s obje strane veže je podest pred hodnikom koji spaja krila palače. U sredini se nalazi *velika dvorana Skupštine*, »Congregationis Sall« s glavnim ulazom iz hodnika. Velika dvorana je bočnim vratima povezana s ostalim prostorijama. S druge strane se nalazio *arhiv* spojen s prostorijama kancelarije posebnim ulazom iz hodnika. U tom se krilu nalazio dvosobni stan *notara*. Lijevo od dvorane bio je trosobni stan župana, »Spanak«. Zahodi su se nalazili na krajevima hodnika u prizemlju i na katu.

Arkade u hodnicima na katu imale su visoke parapete i zacije- lo su bile ostakljene.

*Maria Theresia Dei Gratia Romanorum Imperatrix Vi-
dua Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae & Sla-
voniae Regina Apostolica; Archidux Austriae etc.*

*Reverendi, Honorabiles, Spectabiles, ac Magnifici, Magnifici
viri, Gregii et Nobiles Fideles Nobis dilecti! Bene alicui
Domino Vestra Comitatus in oppido Vukovar erigenda Edificatio
Projectum, ac etiam sumptuum istius requisitorum specificacionem
posteriori quaque demissa Informatione Vestra sub die 21^{ae} praeteriti Men-
sis Julij vestre submissa benignè percepta clementer animimus: in quo
modi Honoris Vestra Comitatus quata posterius submissam Delinea-
tionis Projectum, ut in hac quaque in quibusdam Commoditatibus re-
structionem fieri expediat, omnino castri possit, ea tamen expressa
Legi, et conditione, ne in illius Erectionem, requisitamque cum ipso, quae
necessaria sunt Instructionem impendendi Summam Solummodo 15000.
Florino? quaque ratione excedant, nisi sensu tamen modo ultra jam ex-
istam Summam erogando sumptus ipsi Magistratus eorum proprio
ferre, et infallibiliter responsioni obnoxiiati volint.*

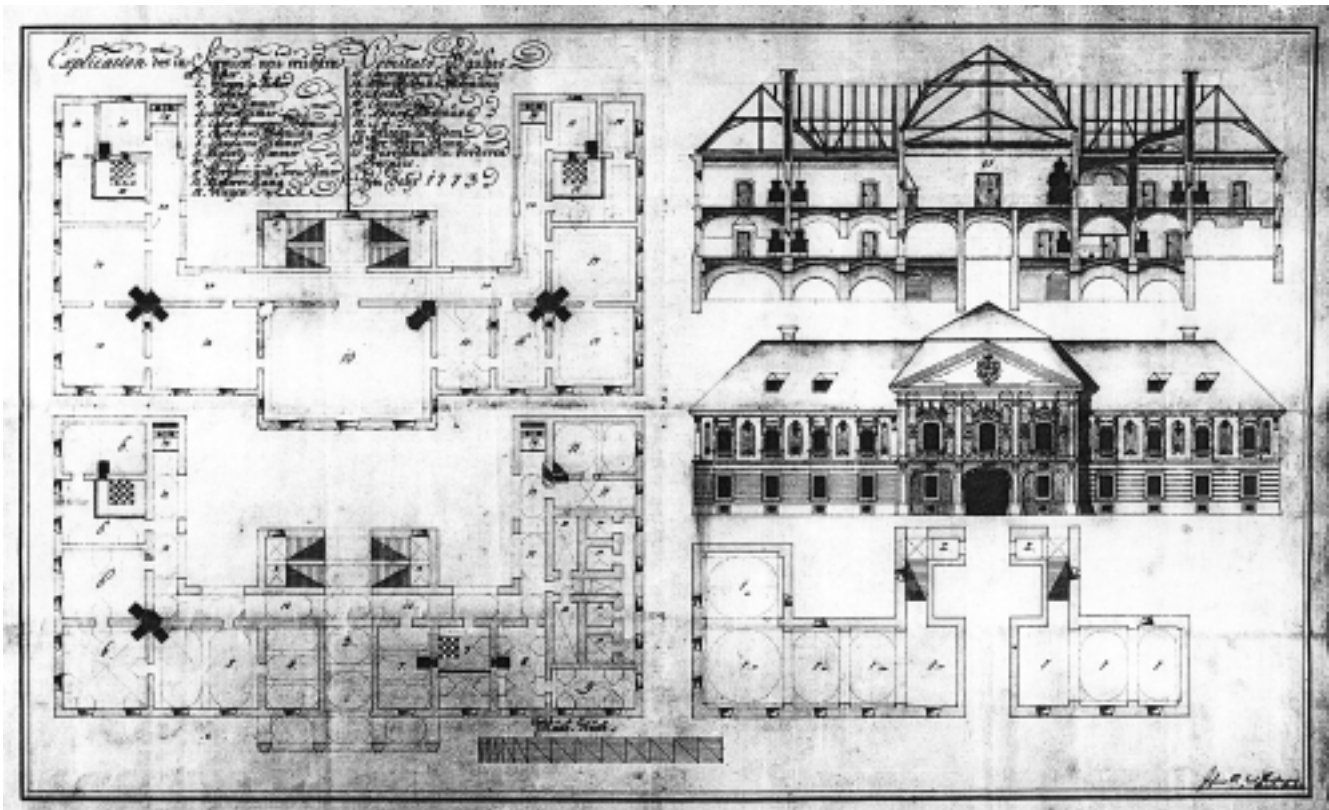
*Caeterum Vobis clementer committimus, et mandamus: quate-
nus reflecte ad praemissam benignam Ordinationem Nostram in ere-
ctione Domus Vestra Comitatus debite providere, ac de progressu
Laboris de medio in medium Annum cum specificis praesistentio
fundis, et erogationum inde factarum designatione Nos fideliter in-
formare debeatis, ac tuncamini. Vobis in religio Graha Nostra la-
sare: Regia benignè profusa manemus. Datum in Archiducali
Curia Nostra Vienna Aeternae Die decima Octava Mensis Septem-
bris 1769^{ae} Domini Millesimo Septingentesimo Sexagesimo nono.*

Maria Theresia

Comes Georg Felser

Josephus Jablanec

Pismo Marije Terezije od 18. rujna 1769. god.
Maria Theresa's letter of September 18, 1769

Projekt za Županijski dom iz 1773. god.: tlocrti I. kata, prizemlja i podruma, uzdužni presjek kroz glavno krilo, pročelje, Državni arhiv Hrvatske, Zagreb

Design for the County Hall from 1773: plans of the first floor, ground floor and cellar, longitudinal section through the main wing, front, National Archives of Croatia, Zagreb

Iz uzdužnog presjeka čita se svodna konstrukcija prizemlja i stropna zrcalna konstrukcija na katu. Strop glavne dvorane bio je povišen a nad njim i stubištem nalazi se poprečno krovšte u koje su upuštena niža bočna krila. Ucertane su velika kaljeve peći i kuhinjski štednjaci. Crtež peći odgovara opisima iz specifikacije troškova. Umjetnički je bila izvedena peć velike dvorane. Peći su bile spojene cijevima s dimnjacima koji su ucrtani nad sljemenom krova. Svođena je bila samo soba *arhiva*.

Pročelje je bilo bogato ukrašeno, sa širokim središnjim rizalitom nad stupovima prizemlja, rastvorenog s tri široka, košarasto zaključena luka s ukrasnim rotulusima na mjestu zaključnog kamena. Središnji luk je ukrašen vitičastim biljnim ukrasom u »stucco« tehnici. Prizemlje je nad visokim podnožjem obrađeno sljubicama, a po četiri prozora i dva pod trijemom pravokutna su oblika s jednostavnim doprozornicima u profiliranom okviru. Pod prozorima su mali pravokutni prozori podruma. Rizalit je rastvoren s tri veća segmentno zaključena prozorska otvora. Nad punim vijencem je trokutasta atika snažno profiliranih rubova s grbom Srijemske županije, u sredini plitko uvučenog polja. Nad prizemljem, koje podupiru masivni stupovi iz kojih izviru snažni široki pilastri nad stožastim bazama koji se stapaju s višestruko profiliranim razdjelnim vijencem, spuštenu su srco-

liki tekstilni motivi s lambrekkenima. Stapajući se sa razdjelnim vijencem, pilastri čine obrate. Nad njima su na katu plastički modelirani jonski polustupovi nad okruglim bazama pod profiliranim završnim vijencem, koji nad kapitelima čini obrate. Nad vijencem se nastavljaju plitki pilastri u zoni friza vijenca. Oko doprozornika prozora su plitko profilirani okviri. Parapeti pod izbačenom profiliranom klupicom su kao i natprozornici ukrašeni. Natprozornici su završeni polukružno potisnutim profiliranim vijencem s vazama i kuglom na tjemenu. Polje iznad prozora ukrašeno je volutastim »stucco« motivima, a srednji prozor rozetom. Na parapetima potprozornika izmjenjuju se viseći srcoliki i volutasti ukrasi. Zidna ploha između polustupova i prozora ukrašena je po sredini rozetama i poljima oblikovanim čipkastim rubovima u obliku rokoko-kazula. Čitava ploha prvog kata a posebno ritalitno polje ukrašeno je čipkastom profinjenom rokoko-dekoracijom koja se može reproducirati crtežom kao i bojom koja je zacijelo bila transparentna, birana iz repertoara pastelnih nijansi za to razdoblje poznatog kolorita. Važno je i na preostaloj plohi pročelja postići stilski ujednačene dekoracije. Prozori su iste veličine kao u prizemlju, ali su doprozornici raskošni, uokvireni motivom štapa izvučenih uglova, na profiliranom natprozorniku s plastički modeliranim rozetama. Parapeti su ukrašeni zrnastim rešet-

kastim motivima, a pod klupicom na uglovima više tekstilni motivi. Do rizalita sa svake strane na plohi pročelja na krilima palače na širokom pilastru više tekstilni rešetkasti motivi s lamberkenima. U gornjim dijelovima polja su polukružno potisnuta s uvučenim uglovima, a pod donjim uvučenim bridovima plohe su ukrašene malim krilatim pticama. Ta maštovitost »rocco« štuko ornamentika sadrži svemoguću ukrase iz repertoara toga vremena. One su bile obojene u tamnijim tonovima od zidne plohe. Čitav prvi kat djelovao je kao zgnusnuta ukrasna čipka. Time je omekšana kasnobarokna arhitektura složena u čvrste kubične oblike nad trokrakom tlocrtnom dispozicijom.

Središnji istaknuti i povišeni dio palače s monumentalnim baroknim krovistom u koji su upuštena krovišta bočnih krila važan je za stilski barokni dojam strukture i kompozicije elemenata arhitekture. *Krovište je bitno u odnosima centralnog rizalita prema krilima te o njemu ovisi dojam i ljepota građevine.* Krovišta bočnih krila su strna i na svakom krilu se nalaze po dva prozora potkrovlja, a zacijelo su se isti nalazili i na bočnim krilima.

U obnovi porušene i teško oštećene palače prilikom projektiranja posebnu pažnju treba posvetiti konstrukciji krovišta kao bitnog elementa rekonstrukcije palače. Naime, izvornu mansardnu krovnu konstrukciju, vidljivu na Hatzingerovu projektu, promijenio je 1881. godine majstor *Istvan Kerek* (datum i ime obrtnika pročitano je s grede na uglu krovišta). Također i krovište, postavljeno kao privremeno rješenje nad desnim krilom, ne može biti uzorom za njegovu obnovu. Kako o krovu ovisi monumentalnost palače, koju je postigao fortifikacijski graditelj *Joseph Hatzinger*, jedino ispravno rješenje jest rekonstrukcija prvotnoga krova (s poprečnim središnjim mansardnim krovom koji nadvisuje bočna dvoslivna krovišta), za koju u projektu palače ima dovoljno podataka. Nad krilima treba vratiti i jednostavne krovne prozore, kao i dimnjake, bez obzira na njihovu funkciju.

U presjeku palače također su nosivi iscertani zrcalni stropovi nad katom palače. Bočna su krila bila jednostavnije riješena i dugačka sedam prozorskih osi. Prema dvorištu palača je u prizemlju rastvorena širokim arkadama a na katu arkadama s visokim parapetima, te su polukružni otvori zacijelo bili zastakljeni. Način ostakljivanja otvora arkada nije nepoznat te ima komparativnih primjera ukoliko se ne želi ostakliti na suvremeni način.

Nisu istražene obnove i promjene u organizaciji unutrašnjeg prostora palače tijekom 19. i 20. stoljeća, a koje će se moći objasniti prema današnjem stanju postojećih dijelova i prizemlja kata za koje je potrebno *arhitektonski snimiti stanje*. Pročelje je bilo lišeno ornamentike.

Dio palače koji je u desnom krilu produljen nije potrebno obnavljati, ali je važno obnoviti stariji županijski objekt u dvorištu.

Dopis koji dokazuje da je palača Srijemske županije bila izvedena prema priloženom projektu graditelja *J. Hatzingera* je naslovljen: Uzvišenom Kraljevskom savjetu 22. ožujka 1774. god., koji se poziva na milostivo rješenje od 14. siječnja tekuće 1774. pod brojem 35. i na poslano račune na koje je Savjet nepravedno odgovorio 19. veljače prošle 1773. go-

dine. Predstavljanje izdanog naloga glasi (u slobodnom prijevodu):

- 1. Plan za već sagrađeni Županijski dom s tumačenjem (legendom) i unaprijed danih troškova.
- 2. Unaprijed dobivenom blagom Kraljevskom odlukom po dopuštenju za izgradnju Županijskog doma.
- 3. Što se tiče samih budućih manualnih radova kao i drugih koji su podložni potrebama, osim unaprijed spomenutog predstavljanja i traženog plana svedenog po broju i opremi nakon što se je zahtijevalo da se plan prilagodi zemljištu (građevinskoj parceli).

U izvršenju navedenih zahtjeva ponizno su dobavljeni pod slovima:

- A. Plan već izgrađenog Županijskog doma zajedno sa specifikacijom dosad traženih potreba do 15.000 florena reduciranih troškova.
- B. Zatim milostiv i dvostruki mandat najprije doduše prema prvotnom blago odbačenom, a poslije pak prema predloženom i odobrenom planu pod A. i troškova koji su pristizali i koji su bili blago prihvaćeni.
- C. Specifikacije troškova prijevoza i manualnih radova prema traženim potrebama opsluženih pogodnosti i prema reduciranom broju jer su ih pojedinci pripremali.

Navedeni Visoki kraljevski savjet ponizno i dalje molimo ukoliko preblagu Kraljevsku odluku po kojoj je Županijski dom koji je već u upotrebi, koji dakle služiti može, efikasnim zagovorom se udostoji skinuti svih obveza. (Opaska: da se proglasi radove završenima).

Dano od našeg Vijeća dana 22. ožujka 1774. u gradu Vukovaru skupljeni ponizni sluge najodaniji Općinstva Srijemskog sabora.

Zaključak

Priloženi dopisi i nacrti dokazuju autentičnost izvedenog plana gradnje palače Srijemske županije u Vukovaru. Tijekom 19. i 20. stoljeća nastale su neke promjene unutrašnjeg prostora poradi novih namjena. Najveće su promjene nastale u odnosu na dekorativne elemente pročelja koje su bile svedene na najmanju moguću mjeru zbog nehaja prema stilskim osobinama i ljepoti palače. No te su se promjene dešavale i na ostalim našim vrijednim spomenicima, osobito tijekom posljednjih desetljeća nakon Drugog svjetskog rata. Ponekad i zbog financijskih razloga a češće zbog zanemarivanja i namjere da se obezvrijede spomenici. Posljednja intervencija u krovu dijela palače nije korektna ali je barem zaštićeno od teškog propadanja nakon devastacije palače tijekom napada Jugoslavenske armije na Vukovar, te devastacije prouzročene atmosferskim nepogodama. Više od polovice srušene palače spašeno je. Ipak, njenom se djelomičnom rekonstrukcijom, za koju ima dovoljno podataka, kao i vraćanjem prvobitne namjene može postići dobra konzervacija i rekonstrukcija spomenika. Njena vrijednost u povijesnoj slici Vukovara opravdat će uložena sredstva. Studija se temelji na arhivskim izvorima sačuvanim u *Hrvatskom državnom arhi-*

Excellens Consiliarius in Regno Palatinata, Croatia et Slavonia
Regium, Domini, Domini Johannis Szeleskyensis (Szeleskyensis)

Dignabatur Praelatum Excellens Consiliarius Regium contempit
Pradicti hic de 1772. Mense Januarii volente Anno sub Rege C.
demum Comitatus Szeleskyensis ratione nonnullarum ad huc
ad. Nos. ecciam Domini Nostri Comitatus, Regibus Comitatus
diversum sub die 15to Junii anni superioris, 1774. et presentationem
emanat Mandati per plenum iam erecta Domini Comitatus
cum explicatione, et Projecto antecedentium sumptuum. 2. De
ingratis Resolutiones Regis super Clementer applaudata prae-
attatis Domini ecciam submittenda. 3. tam ipsas reditu-
rali gravam et manuali operas pro necessitatibus videlicet pecu-
niarum praestantem presentationem pleni Regibus ad numerum,
et ad paratum Educendum ac alique submittendum proculatate.
In obsequium igitur praemissarum, ad huc deinceps
sub die 17. Junii iam erecta Domini Comitatus in
com specificationem eorum Regibus age ad huc deinceps
sub die 17. Junii submittendum. demum sub die 17. Junii
submittendum Mandatum, antea quidem erga pra-
dictum Regem benigne dictum, postea vero erga hunc
interim Clementer dictum, postea vero Clementer
fronem praestantem sub die 17. Junii, et sumptuum Clementer
emanatum, demum sub die 17. Junii specificationem videntur
et manualium operarum pro necessitatibus Regibus
consideratum deprecatum, et ad numerum, et ad paratum
eductum, Praelatum Excellens Consiliarius Regium taliter
proprie demum exponit, quatenus demum Regibus
in Regem, et gravam memorata Domini Comitatus
in Regem, quibus deservat, et deservit, et officia inter-
improbitate sua operari deservit. et Alis Regibus, favore
interim Comitatus emanant.

Praelati Excellens Consiliarius Regis

Dabant, ex Part. Coe. Jo. H. 1774. in officio
ordinaris al. b. f.

Coru. humillimi Regibus
Marcus Szeleskyensis

Dopis Skupštine srijemskog općinstva iz Vukovara 1774. god.
Memorandum of the Syrinian Public Assembly from Vukovar, 1774

vu u Zagrebu, te na stariim fotografijama koje dokazuju promjene, to jest osiromašenje vanjštine spomenika. Arhivski izvori dostatni su za razumijevanje vrijednosti kao i za obnovu spomenika, a njima treba dodati razlike koje su nastale tijekom stoljeća što će pokazati istraživanje sadašnjeg stanja spomenika, kao i solidna arhitektonska snimka stanja

oštećenog tkiva. Palača je građena od 1770. do 1773. godine, što dokazuje zahtjev za uporabnu dozvolu za zgradu u kojoj se već uredovalo. Iz podataka u izvorima možemo zaključiti da se prateći spisi nalaze u arhivima u Beču, ali u ovom trenutku zbog hitnosti obnove oni nisu bitni te se za njima može tragati i naknadno.

Izvori:

Consilium Regium Croaticum, 123 ex D / 1774. god. Županijska kuća Srijemske županije s pratećim spisima i nacrtom fortifikacijskog graditelja Josepha Hatzingera: Explication des in Syrmien neu ericht- en Comitats Hauses.

– Na razumijevanju latinskih priloga zahvaljujem prof. p. *Vladimiru Horvatu*.

– Na razumijevanju priloga na njemačkom jeziku zahvaljujem dr. *Doris Baričević*

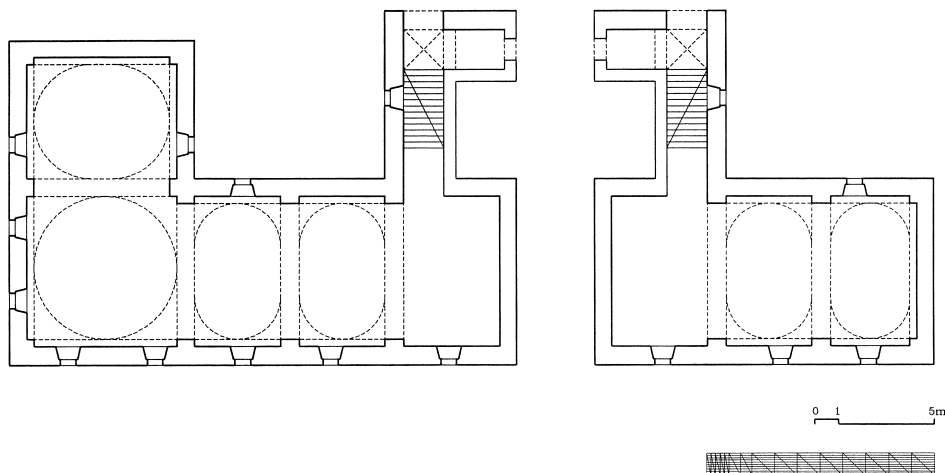
Summary

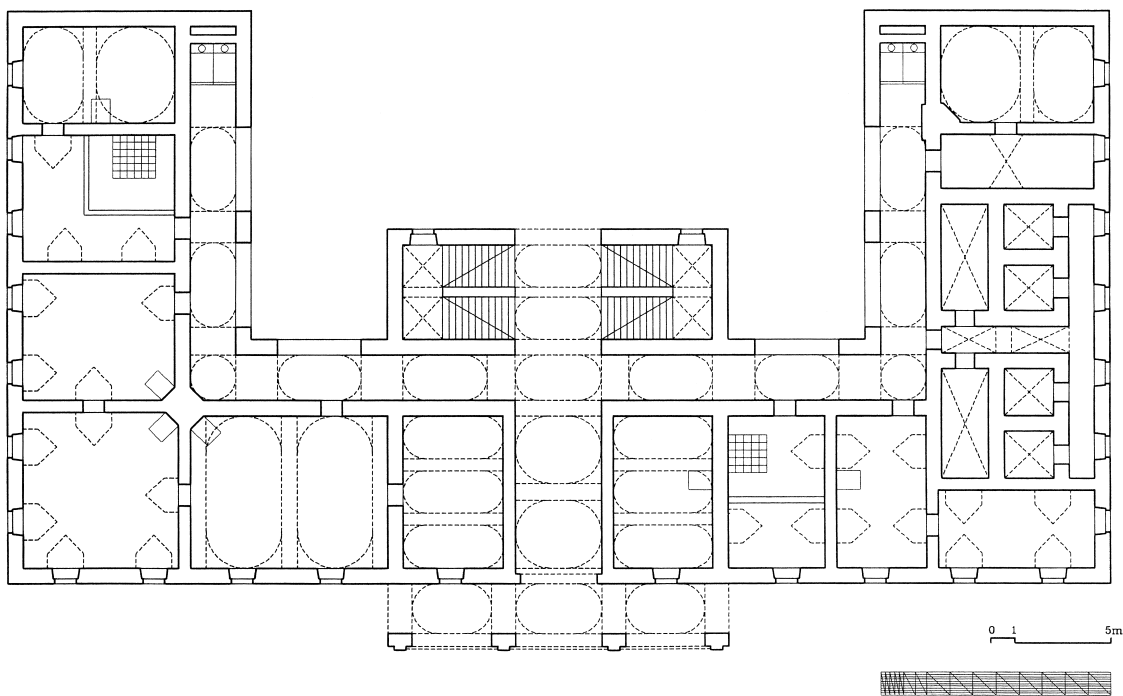
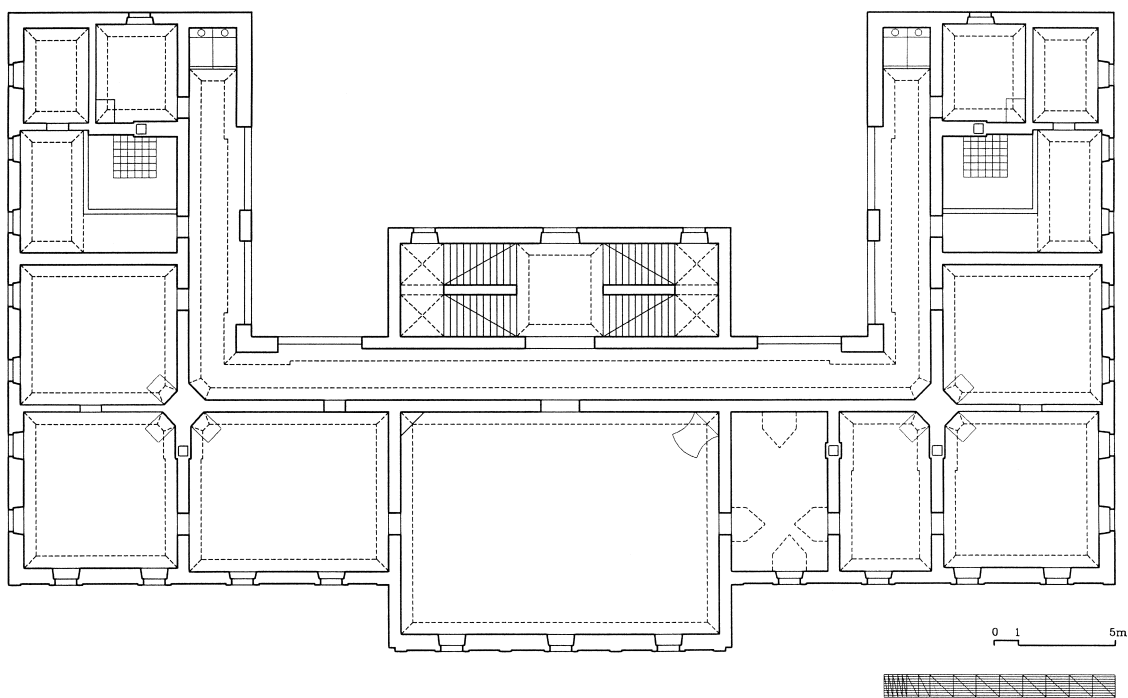
Đurđica Cvitanović
The Syrmia County Palace in Vukovar

Historical sources regarding the Syrmia County Palace in Vukovar, destroyed in the attack on the town of the Yugoslav Army in 1991, can be found in the *Croatian National Archives in Zagreb*, »Consilium Regium Croaticum« stock (CRC, 123 ex D / 1174). In the records concerning the palace construction along with accompanying memoranda explaining the progress of construction, there is a design by the fortifications architect *Joseph Hatzinger* with estimates approved by the Queen *Maria Theresa*, i.e. the Royal Council. The records of the *Croatian Royal Council* confirm that the design was approved and executed. The construction lasted from 1770 until 1773, when the palace was already in use and people worked in it.

Following the necessary comparison with the changes in the interior organization occurring in the past centuries, along with the impoverishment of its once profusely decorated facade, and according to the conditions of the Conservation Department in Osijek – Administration for Protection of Cultural and Natural Heritage, this very important cultural monument for the town of Vukovar will be reconstructed.

Along with the description of the original appearance of the palace according to the authentic and executed design, the accompanying textual documentation, from 1768 until 1774, has also been explained in the study.

Obrade nacрта iz projekta za Županijski dom iz 1773. god. – prijenos u mjerilo 1:200, Marie Stepinac

- tlocrt podruma
- tlocrt prizemlja
- tlocrt I. kata

Plan analyses from the County Hall design of 1773 – scale 1:200, Marie Stepinac

- cellar plan
- ground-floor plan
- first-floor plan